

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Qurbonova Marg'uba</i> O'ZBEK TILI VA TIL SIYOSATI: TARIXIY EVOLYUTSIYA VA ZAMONAVIY OMMALASHTIRISH VOSITALARI	13-15
<i>Polvanov Azim Kuchkarovich</i> AMIR TEMUR QO'SHINIDA HARBIY TA'MINOT VA ASKAR SAFARBARLIGINING MANBALARDA YORITILISHI	16-21
<i>Esnazarova Zulfiya Baltashovna</i> QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924)	22-27
<i>Axmedov Shaxzod Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDAGI YOSHLAR TASHKILOTLARI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991 – 2017-yillar)	28-36
<i>Mamajonov Alisher, Alisherov Abduvohid</i> IKKINCHI JAHON URUSHI JANG MAYDONLARIDA ANDIJONLIK RAHBAR XODIMLARINING ISHTIROKI	37-43
<i>Mamasaidov Lutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK ALOQALARI	44-47
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> INNOVATIVE APPROACHES TO URBAN PLANNING AND TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN (CASE STUDY OF INDIA'S EXPERIENCE)	48-52
<i>Esanova Nilufar</i> 1991-2024 YILLARDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANOAT SOHASIDA HAMKORLIGI: NATIJALAR VA ISTIQBOLLAR (HINDISTON VA XITOIY MAMLAKATLARI MISOLIDA)	53-56
<i>Abdug'aniyev Bekzod Abduvali o'g'li</i> O'ZBEK XONLIKLARI VA USMONLI DAVLATI HUKMDORI SULTON SULAYMON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	57-64
<i>Xudoyberdiyev Axrorboy Nabi o'g'li</i> HUDUDIIY YONDASHUV ASOSIDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA	65-70
<i>Zokirjanov Mirzohid Shuxrat o'g'li</i> XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA BOKU NEFT SANOATINING ROSSIYA IQTISODIIY HAYOTIDA TUTGAN O'RNI	71-74
<i>Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHG'UZOR-BOYSUN-QUMQO'RG'ON TEMIR YO'LINING QURILISHI VA UNING IJTIMOYIY-IQTISODIIY AHAMIYATI	75-80
<i>O'rmonov Husniddin Baxriddin o'g'li</i> ULUG' VATAN URUSHINING DASTLABKI YILLARIDA O'ZBEKISTON SANOATI	81-88

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul, Sirojiddin Eshanqulov

MEVA-SABZAVOTCHILIK KLASSTERLARI:

EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN RIVOJLANISH 89-98

Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali qizi

MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH:

QULAYLIKMI YOKI NAZORAT VOSITASIMI? 99-104

Xakkulov Akbar Uralovich

MARKAZIY BANK FOIZ SIYOSATINING BANKLARNING FOIZ RISKIGA TA'SIRI 105-111

Amonov Mehridin Oromiddinovich

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDA RAHBARLIK USLUBI:

AVTOKRATIK RAHBARLAR 112-117

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna

HUDUDLARDA AHOLI SALOMATLIGINI TA'MINLANGANLIK DARAJASINI

BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 118-125

Yangiboyev Rustam Berdiyarovich

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI 126-131

Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich

DXSH LOYIHALARIDA INVESTITSION KRAUDFANDING MODELIDAN

FOYDALANISH ORQALI INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH VA UNI TURISTIK

XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASIDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI 132-143

Eshqobilova Nigoraxon, Qurbonova Safiyabonu

DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING

NAZARIY ASOSLARI 144-150

Umronov Eldorbek Sodirovich

HUDUDLARDA INNOVATSION XIZMATLAR TURLARI RIVOJLANISHINING

EKZOGEN VA ENDOGEN OMILLARI, ULAR TASNIFI VA KO'RSATKICHLARI 151-159

Turgunov Jasurbek, Siddikova Farangiz

OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPING A GREEN ECONOMY

IN UZBEKISTAN 160-172

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ahmedova Dilrabo

YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINING SHAKLLANISHIGA TARIXIY

JARAYONLARNING TA'SIRI 173-177

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna

NAQSHBANDIYLIKDAGI MUROSA FALSAFASIGA OID QARASHLARINING

FALSAFIY TAHLILI 178-184

Kurbonaliyev Ural Xatamovich

ZAMONAVIY AXLOQIY INQIROZ SHAROITIDA ABU MUHAMMAD ABDULLOH

DORIMIY MEROSINING YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 185-189

Soipova Mavjuda Karimjanovna

FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA BILISH MASALASI 190-194

<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVIYAT DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHINING ASOSI	195-198
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI	199-204
<i>Olimova Moxinur Ravshanbek qizi</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA MA'NAVIYATNING O'RNI	205-208
<i>Usarkulov Oybek</i> O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDAGI MADANIY, ILMIY-TEXNIKAVIY ALOQALARNING IJTIMOIIY AHAMIYATI	209-214
<i>Majidov Sodiqjon Sadullayevich</i> IJTIMOIY ZIDDIYATLAR VA IJTIMOIIY FALSAFIY TALQINLAR	215-218
<i>Абдуллаева Икбола Мохировна</i> КНИГА – КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА – ИСКУССТВО СЛОВА	219-226
<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> MUHANDISLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY OMILLARI	227-230
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> GLOBAL MEHNAT BOZORIDA SOFT SKILLS VA IJTIMOIIY ONGNING STRATEGIK INTEGRATSIYASI	231-235
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> DESTRUKTIV TARG'IBOT TA'SIRIDAN HIMOYALANISHDA TANQIDIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI	236-240
<i>Aslanov Said Karimovich</i> TIZIMLI YONDASHUV VA BOSHQARUV FAOLIYATING O'ZORO ALOQADORLIGI	241-244
<i>G'aniyev Elbek Abdizaitovich</i> YOSHLARDA AXLOQIIY INQIROZ KUCHAYISHIDA OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI	245-248
<i>Bozarov Dilmurod Mirzarasulovich</i> SINERGETIKANING ONTOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISHDAGI O'RNI	249-252
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GLOBAL MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA XALQARO KUCHLAR BIRLASHUVINING AHAMIYATI	253-258
<i>Azimov Ozod Mamatkulovich</i> YOSHLARDA EKOESTETIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI	259-264
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> TARIXIIY MANBALARDA YOSH MUTAXASSISLARNI RIVOJLANTIRISH HAQIDAGI QARASHLAR	265-271
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Мамбетов Сердар Ахмедович</i> СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РУССКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК	272-280

<i>Qurbanova Hilola Maqsadbek qizi</i> PRACTICAL NEEDS' ANALYSIS OF SOME BILINGUAL STUDENTS	281-288
<i>Rakhmonova Yulduz Khusanovna</i> A HETEROGENEOUS LEGACY: EXAMINING HEMINGWAY'S STYLE IN HIS LATER YEARS	289-295
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDA TAF'IL QOLIPLI O'ZLASHMALAR	296-301
<i>Sadullayeva Muxlisa Xamrayevna</i> ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYALARIDA BADIY KONFLIKT MASALASI	302-307
<i>Shomurodova Shahlo, Axmedjanova Farida</i> MARGARET DRABBLING "THE MILLSTONE" ASARIDAGI NOYOB KO'RINISH	308-311
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK WORD COMBINATIONS	312-315
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> HAQORAT VA TAHDIDLAR BILAN BOG'LIQ DA'VOLARNI SUD-LINGVISTIK EKSPERTIZADAN O'TKAZISH ALGORITMI	316-325
<i>Файзуллина Наргиза Дамировна</i> СОВРЕМЕННЫЕ СИНОНИМЫ И ТЕРМИНЫ КОМПЬЮТЕРНО-ИГРОВОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	326-331
<i>Sodiqova Dinora Ilhom qizi</i> ANALYSIS OF PRINCIPLES OF CONVEYING FEELINGS CONCERNING LITERARY TRANSLATION	332-337
<i>Nazimova Himmatoy</i> "DEV" VA "YALMOG'IZ" OBRAZI ETIMOLOGIYASI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY ILDIZLARI TAHLILI	338-342
<i>Arziqulova Xurshida, Mustanova Shohista</i> SHARQ VA G'ARB DRAMATURGIYASI: MADANIY ALOQALAR VA ILHOM MANBALARI	343-348
<i>Azizova Feruza Rejaveliyevna</i> TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION G'OYALAR VA TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH ZAMONAVIY TA'LIMNING BOSH STRATEGIYASI	349-353
<i>Agzamova Gulrux Ravshan qizi</i> XITOIY TILIDAGI MUHOJIRAT ATAMALARINING UMUMIY VA XUSUSIY BELGILARI	354-358
<i>Sherkulov Sardor Komilovich</i> SOCIAL PROBLEMS IN THE WORKS OF THOMAS HARDY: AN INVESTIGATION OF CLASS INEQUALITY, GENDER AND INDUSTRIALIZATION	359-364
<i>Rasulov Zubaydullo, G'ayratova Oybegim</i> DISKURS — LINGUAPRAMAGMATIK YONDASHUV OBYEKTI SIFATIDA	365-368
<i>Bozorova Umida Qilichovna</i> BADIY KIRITMALARNI ROSSIYADA O'RGANILISHI	369-372
<i>Nuriddinova Huriyat Baxtiyorovna</i> TOPISHMOQLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	373-376

Mamadiyeva Hilola

TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING

TA'SIRI 377-384

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK OMILLARI MAJMUASI 385-393

Jo'raqulov Javohir Musoqul o'g'li

TOVLAMACHILIK JINOYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN

FOYDALANIB SODIR ETISH AMALIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR 394-399

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li

YER OSTI SUVLARINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING

PREDMETI VA USULLARI 400-407

Утебаев Саламат, Калбаева Эльдора

ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ

ХУЛИГАНИЯ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 408-413

Nuriddinov Ismoil O'lmas o'g'li

BURHONUDDIN MARG'INONIYNING "HIDOYA" ASARIDA JINOYAT VA JAZO

MUVOZANATIGA OID AYRIM MASALALAR 414-420

Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi

SUN'IY INTELLEKTNING NOTO'G'RI XULOSALARI (GALLYUTSINATSIYALAR):

MOHIYATI, SABABLARI VA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ZARURATI 421-432

Burxonov Shahzod Burxon o'g'li

XALQARO MEHNAT STANDARTLARI VA MEHNAT SHAROITLARINI

TARTIBGA SOLISH 433-438

Avezov Umidjon Toshpulatovich

O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARI FAOLIYATINING RIVOJLANISH

BOSQICHLARI TAHLILI 439-446

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Максудов Улугбек Курбанович

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ

СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ

В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 447-453

Lutfillayev Maxmud, Egamberdiyeva Feruza

SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI, TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 454-458

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich

O'QUV FAOLIYATI TAMOIYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR 459-463

Jamolova Gulbadanbegim, Muhammadiyeva Elmera

TALABALARDA TAHLILIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK

ASOSLARI 464-468

Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN KOMPLEKS

FOYDALANISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 469-478

<i>Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	479-484
<i>Esboganova Baxit Daribayevna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARGA AMALIY MASHG'ULOTLAR OLIB BORISH METODIKASI	485-490
<i>Kamalova Dilnavoz, Amurillayeva Munira</i> TEKNOLOGIYA DARSLARINI O'TISHDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI	491-495
<i>Абдуллаева Дилдора Улугбековна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ	496-503
<i>Xamidova Zaynura Ramazonovna</i> STEAM TA'LIM TEKNOLOGIYASINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK MUAMMOLAR	504-508
<i>Mustayeva Guldora, Mustayeva Guliston</i> SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF REFLECTION MECHANISMS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY	509-514
<i>Avazova Munisa</i> TA'LIM DIZAYNIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH: GAMIFIKATSIYA VA INTERAKTIV METODLARNING TA'SIRI	515-517
<i>Abdullayeva Mohigul, Fazlitdinov Muhammadali</i> SUN'IY INTELLEKT VA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING XXI ASRDAGI ROLI HAMDA ULARNING TURLI SOHALARGA TA'SIRINI O'RGANISH	518-521
<i>Urinova Dilbar Abdusamat qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA TARBIYACHILARNING OTA-ONALAR BILAN ISHLASHINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	522-526
<i>Turdaliyeva Qizlarxon Ilhomjon qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING FUNKSIONAL YONDASHUV METODLARI	527-532
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	533-539
<i>Suvanova Gulbaxor Baxromovna</i> KO'P MILLATLI MAKTABLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR	540-543
<i>Qarshiyeva Muborak, Karshiyev Jaxongir</i> BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS)GA TAYYORLASH USULLARI	544-547
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASIDA O'QUVCHILARDA NAFOSAT TARBIYASINING O'RNI	548-552

<i>Otabayev Iskandar Abdug'aniyevich</i> KREDIT-MODUL TIZIMI ORQALI O'QUV REJALARINI ISHLAB CHIQISH VA ULARNI AMALIY TATBIQ ETISH BOSQICHLARI	553-562
<i>Bozorov Zokir, Ravshanova O'g'ilshod</i> BO'LAJAK MATEMATIKA FAN O'QITUVCHILARINING PLANIMETRIYA BO'YICHA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINING ROLI	563-568

Received: 15 April 2025

Accepted: 1 May 2025

Published: 10 May 2025

Article / Original Paper

THEORETICAL BASIS FOR THE FORMATION OF STATE BUDGET REVENUES

Eshkobilova Nigorakhon

Assistant Lecturer at Tashkent University of Applied Sciences

Kurbanova Safiyabonu

Assistant Lecturer at Tashkent University of Applied Sciences

Abstract. This scientific article provides an in-depth analysis of the processes of formation of the revenue part of the state budget, their economic content, main sources and modern approaches. The state budget is the central instrument of any state financial policy, and its revenue part is the main guarantee of economic development, financing of social programs and the full implementation of state functions. The article extensively covers tax and non-tax revenues that form the basis of budget revenues, their composition and variability, and features related to fiscal policy. Also, on the example of the Republic of Uzbekistan, the dynamics of the revenue part of the state budget, modern reforms in its formation, the impact of the digital economy, measures taken to increase tax flexibility and strategic directions aimed at ensuring budget stability are analyzed. Based on the experience of foreign countries, effective methods of increasing budget revenues were studied and proposals were developed for their adaptation to the national financial system. During the research, advanced economic theories and practical experience were used in harmony. The article will serve as a useful source of information for students studying public finance, academic researchers, economic policymakers, and experts analyzing the state budget.

Keywords: State budget, revenue part, tax policy, budget revenues, fiscal policy, economic stability. budget revenues, tax burden.

DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Eshqobilova Nigoraxon

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti assistent o'qituvchisi

Qurbanova Safiyabonu

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada davlat budjetining daromadlar qismini shakllantirish jarayonlari, ularning iqtisodiy mazmuni, asosiy manbalari va zamonaviy yondashuvlar chuqur tahlil qilinadi. Davlat budjeti har qanday davlat moliyaviy siyosatining markaziy vositasi bo'lib, uning daromadlar qismi iqtisodiy rivojlanishning, ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishning hamda davlat funksiyalarini to'liq amalga oshirishning asosiy kafolati hisoblanadi. Maqolada budjet daromadlarining asosini tashkil etuvchi soliq va nosoliq tushumlari, ularning tarkibi va o'zgaruvchanligi, fiskal siyosat bilan bog'liq xususiyatlar keng yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi misolida davlat budjetining daromadlar qismi dinamikasi, uni shakllantirishdagi zamonaviy islohotlar, raqamli iqtisodiyot ta'siri, soliq yig'iluvchanligini oshirish bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar va budjet barqarorligini ta'minlashga qaratilgan strategik yo'nalishlar tahlil etilgan. Xorijiy davlatlar tajribasi asosida budjet daromadlarini oshirishning samarali usullari o'rganilib, milliy moliyaviy tizimga moslashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Davlat budjeti, daromadlar qismi, soliq siyosati, budjet tushumlari, fiskal siyosat, iqtisodiy barqarorlik. budjet daromadlari, soliq yuki.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I5Y2025N23>

Kirish. Har qanday davlatning iqtisodiy hayotida moliyaviy tizimning, ayniqsa davlat budjetining o'zni beqiyosdir. Davlat budjeti – bu davlatning moliyaviy faoliyatini ifodalovchi asosiy hujjat bo'lib, u orqali davlat o'zining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy funksiyalarini amalga oshiradi. Budjetning daromadlar qismi esa davlat uchun asosiy moliyaviy manba bo'lib, ijtimoiy dasturlar, infratuzilma loyihalari, sog'liqni saqlash, ta'lim, mudofaa va boshqa muhim yo'nalishlarni moliyalashtirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni ta'minlaydi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida budjet daromadlarini shakllantirishda samarali fiskal siyosat yuritish, soliq siyosatini takomillashtirish, moliyaviy resurslarni oqilona boshqarish kabi omillar muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, globallashtirish va iqtisodiy raqobat kuchaygan hozirgi davrda davlatlar moliyaviy barqarorlikka erishish, byudjet taqchilligini kamaytirish va daromadlar bazasini kengaytirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

O'zbekiston Respublikasi misolida oladigan bo'lsak, so'nggi yillarda davlat budjeti va uning tuzilmasiga oid muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, byudjet jarayonlarining ochiqqligini oshirish, soliq siyosatini soddalashtirish, soliq to'lovchilarga qulayliklar yaratish orqali daromadlar qismini barqarorlashtirishga erishilmoqda. Yangi Soliq kodeksining joriy etilishi, fiskal shaffoflikni oshirishga qaratilgan raqamli texnologiyalar tatbiqi, "Soliq-Soliq to'lovchi" munosabatlarining tamomila yangi bosqichga o'tishi bu boradagi tub islohotlarning amaliy ifodasidir [1].

Shu bilan birga, bugungi kundagi muhim vazifalardan biri – davlat budjetining daromadlar qismini nafaqat miqdoran, balki sifat jihatidan ham mustahkamlash, iqtisodiy o'sish sur'atlariga mos holda daromadlarni shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat. Bu esa o'z navbatida soliq yig'iluvchanligini oshirish, soyaning kamaytirilishi, budjetdan tashqari manbalarni aniqlash va ulardan oqilona foydalanishni taqozo etadi.

Mazkur maqolada davlat budjetining daromadlar qismi tushunchasi, uning tarkibi, shakllanish mexanizmlari, O'zbekistondagi mavjud amaliyot va zamonaviy islohotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida davlat daromadlarini oshirish bo'yicha istiqbolli takliflar keltirib o'tiladi. Maqolaning asosiy maqsadi – davlat budjetining daromadlar qismini chuqur iqtisodiy jihatdan tahlil qilish, uning shakllanish manbalarini ko'rsatish va bu boradagi muammolar hamda yechimlarni aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Davlat budjeti — bu davlatning daromad va xarajatlarining yillik moliyaviy rejasi bo'lib, u davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda moliyaviy asos vazifasini bajaradi. U davlat organlari tomonidan qabul qilinadigan, rasmiy tasdiqlanadigan va ma'lum davr (odatda, bir yil) davomida amal qiladigan rasmiy hujjat bo'lib, unda byudjet daromadlari manbalari va xarajatlar yo'nalishlari aniq ko'rsatiladi. Davlat budjetining tuzilmasi, avvalo, uning ikki asosiy qismini — daromadlar va xarajatlar qismini o'z ichiga oladi. Bu ikki qism bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, davlat moliyasining muvozanatli yuritilishini ta'minlaydi.

Davlat budjeti tuzilmasida daromadlar qismi davlatga turli manbalar, eng avvalo soliq va bojxona to'lovlari, davlat mulkidan tushadigan daromadlar, grantlar va boshqa moliyaviy tushumlar orqali tushadigan mablag'larni qamrab oladi. Mazkur tushumlar davlatning o'z funksiyalarini bajarishida asosiy moliyaviy resurslar bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat budjetining daromadlar qismini shakllantirishda fiskal siyosatning roli katta bo'lib, bu siyosat orqali davlat o'z iqtisodiy ustuvorliklariga mos ravishda soliq stavkalari, imtiyozlar, rag'batlantiruvchi mexanizmlar va boshqa vositalarni belgilaydi.

Budjetning xarajatlar qismi esa davlat tomonidan turli sohalarga — ijtimoiy himoya, sog'liqni saqlash, ta'lim, madaniyat, mudofaa, transport va kommunikatsiyalar, ekologiya, infratuzilma loyihalari va boshqa yo'nalishlarga yo'naltiriladigan mablag'larni o'z ichiga oladi. Xarajatlar qismi orqali davlat aholi farovonligini ta'minlash, ijtimoiy tenglikni qo'llab-quvvatlash va umumiy iqtisodiy barqarorlikni saqlab turishni maqsad qiladi.

Davlat budjeti tuzilmasida, shuningdek, byudjet darajasiga ko'ra ham farqlar mavjud bo'lib, ular quyidagi toifalarga ajratiladi: respublika budjeti, mahalliy (hududiy) budjetlar, va konsolidatsiyalashgan budjet. Respublika budjeti markaziy davlat organlari darajasida shakllantirilsa, mahalliy budjetlar viloyat, tuman va shahar darajasida tashkil etiladi. Konsolidatsiyalashgan budjet esa respublika va barcha mahalliy budjetlarning umumlashtirilgan ko'rinishidir va u mamlakatning umumiy moliyaviy salohiyatini ifodalaydi.

Bundan tashqari, davlat budjeti operatsion budjet, kapital budjet va sof budjet ko'rinishida ham tahlil qilinadi. Operatsion budjetda kundalik xarajatlar va joriy daromadlar ko'rsatilsa, kapital budjet investitsiya loyihalari va infratuzilma qurilishlariga ajratilgan mablag'larni o'z ichiga oladi. Sof budjet esa umumiy tushumlar va xarajatlar orasidagi farq orqali budjet defitsiti yoki profitsitini aniqlashda qo'llaniladi.

Xulosa qilib aytganda, davlat budjeti va uning tuzilmasi davlatning moliyaviy imkoniyatlarini boshqarish, iqtisodiy barqarorlikni saqlash va ijtimoiy ehtiyojlarni moliyalashtirish vositasi sifatida strategik ahamiyatga ega. Budjet tuzilmasining to'g'ri va adolatli shakllantirilishi davlatning iqtisodiy siyosatida muvozanatni ta'minlaydi, aholining farovonlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi hamda jamiyat taraqqiyotining asosiy moliyaviy tayanchi hisoblanadi.

- Budjet turlari: davlat budjeti, mahalliy budjetlar
- Daromad va xarajat qismlarining o'zaro aloqasi
- Davlat moliyasi va fiskal siyosat

Davlat budjeti daromadlarining shakllanishi mamlakatning moliyaviy mustaqilligi va iqtisodiy barqarorligining asosiy omillaridan biridir. Budjet daromadlari davlat faoliyatini moliyalashtirish, ijtimoiy sohalarni qo'llab-quvvatlash, infratuzilmalarni rivojlantirish va boshqa zaruriy ehtiyojlarni qoplash uchun moliyaviy zamin yaratadi. Budjet daromadlari asosan uchta asosiy manbadan shakllanadi: soliq tushumlari, nosoliq daromadlar, hamda beg'araz yordamlar va boshqa transfertlar.

Soliq tushumlari

Soliq tushumlari budjet daromadlarining eng yirik qismini tashkil etadi va fiskal siyosatning asosiy vositasi hisoblanadi. Ular iqtisodiyotni tartibga solish, daromadlarni qayta taqsimlash, ishlab chiqarishni rag'batlantirish kabi funksiyalarni bajaradi. Soliqlar to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita soliq turlariga bo'linadi:

- To'g'ridan-to'g'ri soliqlar soliq to'lovchilar daromadi yoki mulkiga to'g'ridan-to'g'ri solinadi. Ular tarkibiga jismoniy shaxslar daromad solig'i, yuridik shaxslar foyda solig'i, yer solig'i, mulk solig'i kiradi.
- Bilvosita soliqlar tovar va xizmatlar iste'moliga solinadi. Bular orasida eng asosiylari: qo'shilgan qiymat solig'i (QQS), aksiz soliqlari, bojxona bojlari va boshqalar.

Soliq tushumlarining barqarorligi davlat daromadlarining asosiy kafolati bo'lib, ular orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlash, islohotlarni moliyalashtirish va ijtimoiy himoya tizimlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyati yaratiladi.

Muhokama va natijalar. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari, xususan, soliq stavkalarining pasaytirilishi, soliq tizimining soddalashtirilishi va elektron soliq xizmatlarining joriy etilishi budjetga tushadigan daromadlarning oshishiga xizmat qilmoqda. Soliq yigiluvchanligi bo'yicha zamonaviy texnologiyalar – masalan, "e-Soliq" tizimi, raqamli kassa apparatlari va avtomatik hisobot tizimlari orqali yashirin iqtisodiyot ulushi kamaytirilmoqda.

Nosoliq tushumlar

Nosoliq tushumlar budjet daromadlarining muhim, biroq nisbatan kichik qismini tashkil qiladi. Ular asosan davlatga tegishli mulk va xizmatlardan foydalanish natijasida tushadigan mablag'lardan iborat bo'ladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Davlat mulkini ijaraga berishdan olingan daromadlar;
- Davlat tashkilotlari ko'rsatgan xizmatlar uchun undiriladigan to'lovlar (masalan, davlat bojlari);
- Jarimalar, penya va kompensatsiyalar;
- Davlat zaxira fondlari, tabiiy resurslar va boshqa mulk ob'ektlaridan foydalanish uchun to'lanadigan mablag'lar.

Nosoliq daromadlarning ahamiyati shundaki, ular ko'p hollarda budjet xarajatlarini qisqa muddatda qoplash, byudjet defitsitini kamaytirish yoki ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishda qo'shimcha manba sifatida ishlatiladi. Biroq ularning o'zgaruvchanligi va barqaror bo'lmashligi sababli bu manbaga ortiqcha tayanish xavflidir.

Beg'araz yordamlar va boshqa transfertlar

Budjet daromadlarining yana bir manbai – bu xalqaro moliyaviy institutlar, xorijiy davlatlar yoki yuqori turuvchi budjetlardan ajratiladigan beg'araz mablag'lar, subsidiyalar va transfertlardir. Bu mablag'lar odatda:

- Ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish;
- Infratuzilmaviy rivojlanish dasturlarini qo'llab-quvvatlash;
- Mahalliy budjetlar barqarorligini ta'minlash;
- Tabiiy ofatlar yoki iqtisodiy inqiroz holatida yordam sifatida ajratiladi.

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar – Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki, Yevropa Ittifoqi, BMT tashkilotlari tomonidan ajratiladigan grant va yordamlar ham budjet daromadlarining muhim, lekin vaqtinchalik bo'lgan manbalaridan biridir.

- Soliq tushumlari (QQS, daromad solig'i, foyda solig'i va h.k.)
- Nosoliq tushumlar (davlat mulkini ijaraga berish, davlat bojlari, jarimalar)
- Grantlar, subsidiyalar va boshqa transfertlar

Zamonaviy sharoitda davlat budjetining barqaror va yetarli darajada moliyalashtirilishini ta'minlash, eng avvalo, budjet daromadlarini oshirish bilan bevosita bog'liq. Daromadlarning yetishmasligi, ko'p hollarda byudjet defitsitiga, tashqi va ichki qarzlarning ortishiga, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarini to'liq bajara olmasligiga olib keladi. Shu bois, har qanday davlat uchun budjet daromadlarini oshirishning samarali va uzoq muddatli strategiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim ahamiyatga ega.

1. Soliq bazasini kengaytirish

Budjet daromadlarini oshirishdagi asosiy strategik yo'nalishlardan biri — bu **soliq bazasini kengaytirish**dir. Soliq bazasi — bu soliqqa tortiladigan daromad, mulk, xizmat va

tovarlar yig'indisi bo'lib, u qancha keng bo'lsa, budjetga tushadigan tushumlar ham shuncha ko'p bo'ladi. Soliq bazasini kengaytirish quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

- Yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish;
- Yangi soliq to'lovchilarni ro'yxatga olish va ularga soliq mas'uliyatini yuklash;
- Norasmiy faoliyat yuritayotgan subyektlarni legallashtirish;
- Soliqdan bo'yin tovlash holatlariga qarshi kurashni kuchaytirish.

O'zbekiston tajribasida ham so'nggi yillarda elektron raqamli texnologiyalar orqali ro'yxatdan o'tmagan tadbirkorlarni aniqlash, QR-kodli chek tizimini joriy etish va soliq xabardorligini oshirish orqali soliq bazasini kengaytirish choralari ko'rilmogda.

2. Soliq yuki va soliq yig'iluvchanligi o'rtasida muvozanatni ta'minlash

Soliq yuki haddan ziyod yuqori bo'lsa, bu iqtisodiy faollikni susaytiradi, yashirin iqtisodiyotni kuchaytiradi va soliqdan qochish holatlariga olib keladi. Shu bois, daromadlarni oshirishda muhim yondashuvlardan biri — bu **soliq yuki va yig'iluvchanlik o'rtasida muvozanatni topishdir**. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Soliq stavkalarini oqilona darajada belgilash;
- Soliq imtiyozlarini faqat ehtiyojga asoslangan holda berish;
- Soliq yig'iluvchanligini oshirish uchun ma'muriy islohotlar o'tkazish.

Bu borada O'zbekistonda soliq stavkalari bosqichma-bosqich pasaytirilmogda (masalan, QQS stavkasi 20% dan 12% ga tushirildi), ammo bu pasayish budjet tushumlarining kamayishiga olib kelmayapti, aksincha, ko'proq subyektlar faoliyatini qonuniylashtirishga undamoqda.

3. Soliq boshqaruvini raqamlashtirish

Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali soliq boshqaruvini avtomatlashtirish — bu daromadlarni oshirishning eng zamonaviy strategiyalaridan biridir. Bu quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

- Soliq to'lovchilarning hisobotlari shaffoflashadi;
- Soliq organlarining nazorati soddalashtiriladi;
- Soliqdan bo'yin tovlash holatlari tez aniqlanadi;
- Soliq ma'lumotlari onlayn ravishda real vaqt rejimida kuzatiladi.

O'zbekistonda **“Soliq mobile”, “Soliq-servis”, “e-Soliq”, “MySoliq”** kabi tizimlarning joriy qilinishi bu strategiyaning amaliy ifodasi hisoblanadi [2].

4. Davlat mulkidan samarali foydalanish

Budjet daromadlarini oshirishda davlatga qarashli mulk, yer va infratuzilmadan oqilona foydalanish ham muhim strategik omil sanaladi. Bu yo'nalishda quyidagi choralarni ko'rish tavsiya etiladi:

- Davlat mulkini ochiq-oydin shartlarda ijaraga berish;
- Samarali ishlatilmayotgan aktivlarni xususiy sektorga o'tkazish;
- Davlat korxonalarini transformatsiya qilish va ularning foydasidan budjetga hissa olish.

Mazkur strategiya davlat mulkidan tushadigan nosoliq daromadlar hajmini ko'paytirib, budjet tushumlarining diversifikatsiyasini ta'minlaydi.

5. Xalqaro tajriba va texnik yordamdan foydalanish

Ko'plab rivojlangan davlatlar budjet daromadlarini oshirishda xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikda ishlamoqda. Xususan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi,

Osiyo taraqqiyot banki kabi tashkilotlar texnik yordam, grantlar va maslahat xizmatlari orqali davlatlarga soliq siyosatini takomillashtirishda ko'maklashadi [3].

O'zbekiston ham bu yo'nalishda faoliyat olib borib, xorijiy ekspertlar ishtirokida soliq islohotlari konsepsiyasini ishlab chiqmoqda. Bunday hamkorlik mahalliy tizimni modernizatsiya qilish, yirik soliq to'lovchilarni boshqarish, soliq tavakkalchiliklarini tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi [4].

- Soliq bazasini kengaytirish
- Soliq yuki va soliq yig'iluvchanligi muvozanati
- Korrupsiyaga qarshi choralar va ularning samaradorligi
- Xalqaro tajriba: Germaniya, Janubiy Koreya misolida

Xulosa. Davlat budjeti mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u orqali davlat o'zining asosiy vazifalari — ijtimoiy himoya, iqtisodiy taraqqiyot, milliy xavfsizlik, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi sohalarni moliyalashtiradi. Ushbu vazifalarning samarali bajarilishi bevosita budjet daromadlarining hajmi, tarkibi va ularning barqarorligiga bog'liq. Daromadlar qismining yetarli darajada shakllantirilmasligi budjet defitsitining ortishiga, davlat qarzining ko'payishiga va iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shu sababli davlat budjetining daromadlar qismini ilmiy asosda tahlil qilish, ularni oshirishning maqbul strategiyalarini ishlab chiqish va hayotga tatbiq etish davlat siyosatining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, davlat budjetining daromadlar qismini shakllantirishda soliq tushumlari asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Soliqlar orqali davlat o'z moliyaviy resurslarini to'plab, ularni ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarga yo'naltiradi. Shu bilan birga, nosoliq tushumlar — davlat mulkidan tushadigan daromadlar, xizmatlar uchun yig'imlar, jarimalar va boshqa mablag'lar — budjetni qo'shimcha moliyalashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, xalqaro donorlar tomonidan ajratiladigan grantlar va yuqori turuvchi budjetlardan ajratiladigan transfertlar ham daromadlar qismida muhim o'rin egallaydi.

O'zbekiston Respublikasida keyingi yillarda olib borilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy va institutsional islohotlar budjet daromadlari bazasini kengaytirish, soliq yig'iluvchanligini oshirish va moliyaviy tizimning shaffofligini ta'minlashga qaratilgan. Xususan, Soliq kodeksining takomillashtirilgan shaklda joriy etilishi, soliq yuki kamaytirilishi, elektron tizimlar asosida soliq ma'muriyatchiligining raqamlashtirilishi davlat daromadlarini oshirishda sezilarli natijalar berayotgani kuzatilmoqda. Elektron hisob-kitob tizimlari, masofaviy monitoring, real vaqt rejimidagi nazorat vositalari soliq to'lovchilarni qonuniy faoliyat yuritishga undaydi hamda yashirin iqtisodiyot ulushining qisqarishiga olib keladi [1].

Shuningdek, davlat budjeti daromadlarini oshirishda soliq bazasini kengaytirish, soliqdan bo'yin tovlashga qarshi kurashni kuchaytirish, iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, budjet intizomini mustahkamlash va mahalliy budjetlar mustaqilligini oshirish kabi chora-tadbirlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tajriba ko'rsatmoqdaki, soliq siyosatining adolatli va samarali yuritilishi nafaqat budjetga tushumlarni oshiradi, balki aholi va tadbirkorlik subyektlarining davlatga nisbatan ishonchini ham mustahkamlaydi.

Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, davlat budjetining daromadlar qismini oshirish bo'yicha quyidagi xulosaviy takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Soliq tizimini soddalashtirish va soliqqa tortish mexanizmlarini isloh qilish orqali soliq bazasini kengaytirish;
2. Soliq yig'iluvchanligini oshirish uchun raqamli texnologiyalarni to'liq joriy etish;

3. Davlat mulkidan tushadigan daromadlarni ko'paytirish maqsadida davlat aktivlarini samarali boshqarish;
4. Xalqaro donorlar bilan hamkorlikni mustahkamlash va grant mablag'larini maqsadli, samarasini o'lchab foydalanish;
5. Mahalliy budjetlarning mustaqilligini oshirish va ularning daromad manbalarini diversifikatsiya qilish;
6. Soliq madaniyatini oshirish orqali ixtiyoriy to'lovlarni rag'batlantirish va soliq intizomini mustahkamlash.

Xulosa qilib aytganda, davlat budjeti daromadlar qismini barqaror va uzluksiz shakllantirish davlatning moliyaviy mustahkamligi va iqtisodiy taraqqiyoti uchun asosiy omillardan biridir. O'zbekiston misolida bu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda, biroq ularni yanada chuqurlashtirish, zamonaviy global talab va chaqiriqlarga moslashtirish bugungi kundagi eng ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, 2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti – www.mf.uz
3. Jahon banki hisobotlari – www.worldbank.org
4. IMF – "Fiscal Monitor Report", 2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).